

Vážená paní profesorko,

obracíme se na Vás jako na patronku žen ve vědě s prosbou o zahájení diskuze vedoucí k opatřením, která zlepší situaci a postavení především žen matek v jejich profesním vědeckém životě. Postavení žen ve vědě je již delší dobu hojně diskutovaným tématem. Řeší se především genderová vyrovnanost v počtu udělených grantů či jejich úspěšnosti, speciální soutěže a ocenění pro ženy. Nicméně ze sociologických průzkumů vyplývá, že ženy jsou do doby, než mají děti, absolutně konkurenceschopné mužům (např. statistika počtu studentů a absolventů vysokých škol <https://www.czso.cz/csu/czso/3-vzdelani-73ahyrt9w2>). Jejich konkurenceschopnost však výrazně klesá v momentě, kdy se vědkyně rozhodne stát matkou (nepřímo o tom svědčí výrazné snížení počtu začínajících vědkyň oproti počtu absolventek doktorátu, viz <http://genderaveda.cz/wp-content/uploads/2017/09/MZ-2015.pdf>, str. 21, kapitola Od studia k výzkumu). Diskuze by se tedy podle nás měla zaměřit spíše na situaci matek ve vědě.

Jedním ze zásadních problémů, se kterým se vědkyně matka často potýká, je náročnost organizace zahraniční stáže. Kariéra vědce je obvykle zahájena po ukončení doktorátu, tedy kolem věku 30 let, kdy je vítané, ne-li přímo žádoucí, vyjet na zahraniční stáž. Absolvování stáží je vnímáno jako nezbytnost, která výrazně zlepšuje šance na získání financí na výzkum (např. nutnost absolvovat půlroční zahraniční stáž v případě žádosti o juniorské projekty GAČR). Ve stejném věku se však většinou ženy rozhodují, že se stanou matkami. Každý rok odkladu navíc může znamenat závažné zdravotní problémy u matky i dítěte, případně může komplikovat samotné početí. Dochází zde tedy k velkému střetu zájmů a priorit, které musí řešit pouze ženy. Mnoho žen zakládá rodinu ihned po ukončení doktorátu, či v jeho průběhu, a výjezd na zahraniční postdoktorandskou stáž je tak závislý na přestěhování celé rodiny nebo odložen na neurčito. Mladým matkám je tak téměř znemožněno požádat např. o juniorský projekt GAČR (jediná česká soutěž pro začínající vědce a vědkyně zabývající se základním výzkumem) bez ohledu na to, jak byla vědkyně aktivní doposud.

Po návratu z mateřské, případně rodičovské dovolené se pak vědkyně matky potýkají s řadou dalších problémů a překážek. Vzhledem k počtu let od získání titulu mají matky po návratu nižší počty publikací, zahraničních stáží, vedených studentů, odučených hodin atd., které následně vedou k nižší úspěšnosti při získávání kmenové pozice nebo grantu a založení vlastní vědecké skupiny (viz například úspěšnost žen jako řešitelky v získávání standardních projektů GAČR, která je pouze cca 20 % a zároveň je výrazně nižší než v juniorských projektech GAČR, kde dosahuje cca 30 %, viz zpráva o činnosti GAČR za roky 2016 a 2017 <https://gacr.cz/o-ga-cr/pro-media/zpravy-o-cinnosti/>, str. 28).

V případě, že se vědkyně matka o grant přece jen uchází, často se dozví, že její projekt je zajímavý a dobrý, ale kvůli nedostatečné dosavadní vědecké zkušenosti řešitelky (nízký vědecký impakt), případně díky poklesu v publikační aktivitě v uplynulém období, kdy byla na mateřské/rodičovské dovolené (příklad konkrétní odpovědi oponenta) není projekt doporučen k financování. U standardních projektů GAČRu figuruje jako významné hodnotící kritérium mj. i publikační činnost za posledních pět let, což je právě většinou doba, kterou matka na rodičovské dovolené stráví, má-li dvě děti relativně brzy po sobě. Vědkyně matky se tak dostávají do začarovaného kruhu, který často končí rezignací na to mít vlastní výzkumný tým anebo kmenové místo. V horším případě může celá tato situace vést až k definitivnímu rozhodnutí vědecké prostředí opustit. Společnost tak často přichází o velmi nadějně vědkyně, které se rozhodly být matkami, ale nedostalo se jim potřebného zázemí a podpory.

Velký handicap rovněž spatřujeme v tom, že péče o děti je v českém prostředí stále především záležitostí žen, vědkyně matky jsou tak v nevýhodě z dlouhodobého hlediska. Za klíčové tedy

považujeme podporovat tuto skupinu v rychlém návratu do profesního života. To se i často děje, především díky možnosti práce na nižší úvazek, který je ve vědeckém prostředí běžný. Nicméně absence dětských skupin vhodných pro děti např. od jednoho roku věku tento návrat často komplikuje. Řešení navrhuje níže, viz body 3 a 4. Uvědomujeme si rovněž, že je žádoucí podporovat zapojení mužů do péče o děti. Nicméně aby se situace zlepšila, je nutná změna ve smýšlení celé společnosti, k čemuž, doufáme, přispěje i tato iniciativa.

Touto cestou Vás tedy, vážená paní profesorko, žádáme o podporu při zahájení diskuze, která bude mít za cíl zlepšit podmínky ve vědeckém prostředí, a tím pomoci vědkyním matkám.

Níže jsou uvedeny konkrétní návrhy, o kterých věříme, že by pomohly situaci napravit:

- 1) Zavedení nové soutěže na AV ČR, či GAČR – tzv. start up projekty (s dobou realizace alespoň tři roky), u kterých by hodnotícím kritériem nebyl počet publikací a IF, ale především zajímavost samotného projektu a motivace navrhovatele. Takové projekty by vědkyním umožnily založit vlastní tým brzy po návratu z mateřské, případně rodičovské dovolené, což je klíčové k zahájení vlastní vědecké kariéry. Zároveň by tyto projekty byly pouze pro vědce a vědkyně, kteří kvůli péči o děti, či péči o dlouhodobě nemocného člena domácnosti přerušili svou kariéru (viz například Individuální stipendia MSCA - Career restart panel).
- 2) Zahájit diskuzi s GAČR a požadovat zrušení půlroční zahraniční postdoktorandské stáže jako podmínky podání juniorského projektu. V případě ponechání podmínky stáže požadovat zavedení podpůrného stipendia, které by usnadnilo výjezd celé rodiny (včetně podpory hlídání dětí).
- 3) Poskytnutí jednorázové dotace AV ČR vědkyním matkám (např. viz Nadační fond Martiny Roeselové, který je ale určen pouze pro vědce a vědkyně působící v oblasti přírodních věd) při návratu z mateřské, případně rodičovské dovolené, která by částečně pokryla náklady spojené s hlídáním dětí (při úvazku 0,5 může jít o částku až 70 000 Kč za rok, tedy kolem 6 000 Kč měsíčně, což znamená, že žena za hlídání zaplatí přibližně polovinu svého platu).
- 4) Podpořit zakládání dotovaných dětských skupin (viz např. <http://www.prf.jcu.cz/akce/detska-skupina-motyl.html>), ve kterých by bylo možné umístit dítě od jednoho roku věku.

Předem Vám děkujeme za to, že se budete touto výzvou zabývat. Otevření diskuze na toto téma, jasné vymezení problémů a snahu problémy postupně řešit považujeme za klíčové pro budoucí zlepšení situace matek ve vědě. Jsme rovněž nakloněny dialogu a diskuzi na širší platformě mimo AV ČR.

S pozdravem,

Mgr. Alena Fornůsková, Ph.D., Mgr. Veronika Javůrková, Ph.D. a Mgr. Klára Petrželková, Ph.D.*

*Iniciativa vzešla z popudu vědkyň Ústavu biologie obratlovců AV ČR, v. v. i.

S iniciativou souhlasí a podporují ji:

ÚBO AV ČR, v. v. i.

Mgr. Tatiana Aghová, Mgr. Jana Albrechtová, Mgr. Veronika Bartáková, Mgr. Hana Berková, Ph.D., doc. Mgr. et Mgr. Josef Bryja, Ph.D., Mgr. Anna Bryjová, Mgr. Matej Dolinay, Mgr. Ľudovít Ďureje Ph.D., Joelle Gouy de Bellocq, Ph.D., RNDr. Václav Gvoždík, Ph.D., Mgr. Petra Hájková, Ph.D., Mgr. Michal Janáč, Ph.D., Mgr. Kateřina Janotová, Ph.D., RNDr. Jaroslav Koleček, Ph.D., Mgr. Marie Kotasová Adámková, Mgr. Anna Kousalová, Mgr. Tereza Králová, Mgr. Jarmila Krásová, Mgr. Jarmila Krojerová, Ph.D., Mgr. Iva Martincová, Mgr. Natália Martínková, Ph.D., Beate Nürnbergger, Ph.D., Mgr. Markéta Ondračková, Ph.D., prom. biol. Jaroslav Piálek, CSc., Mgr. Milica Požgayová, Ph.D., RNDr. Petr Procházka, Ph.D., doc. RNDr. Ivo Rudolf, Ph.D., Ing Radovan Smolinský Ph.D. et Ph.D., Mgr. Kateřina Sosnovcová, Mgr. Petra Straková, Ph.D., Mgr. Silvie Šikutová, Ph.D., Mgr. Michal Šulc, Ph.D., Mgr. Jana Těšíková, MVDr. Oldřich Tomášek, Ph.D., Mgr. Klára Vlčková, Ph.D., Mgr. Milan Vrtílek, Ph.D., Mgr. Barbora Zemanová, Ph.D., doc. Mgr. Jan Zukal Ph.D., MBA,

ÚŽFG AV ČR, v. v. i.

Mgr. Zuzana Hiadlovská, Ph.D.,